

TÂRGUL CERNĂUȚI PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVIII-lea

Încercarea de a surprinde evoluția istorică a Cernăuților, ca și a celorlalte târguri moldovenești, este îngreunată de la început de insuficiența informației documentare. Reconstituirea originii, ca și evoluția ulterioară a așezării, este condiționată de existența unor evenimente mai importante care s-au produs și care au avut rezonanță în memoria colectivității. Din aceste motive, lucrările consacrate târgului Cernăuți sunt reduse ca număr ele aparținând aproape în exclusivitate perioadei interbelice. După al doilea război mondial, sarcina completării golului istoriografic a revenit istoricilor ucrainieni care, în spiritul materialismului istoric, au oferit un exemplu de mistificare a istoriei. Studiul de față își propune să reia o parte din problemele asupra cărora nu s-a insistat încăjuns sau a celor care își mai așteaptă încă rezolvarea. Dintre istoricii care s-au preocupat de cercetarea evoluției târgului Cernăuți amintim în primul rând pe Al. Bocănețu, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, 1931. În ciuda titlului, studiul este mult mai larg cuprinzând referiri la istoria Moldovei în general dar și a ținutului Cernăuți. Utilizând o bogată informație documentară, autorul se oprește însă cu precădere asupra documentelor secolului al XVIII-lea. C. Andreescu, în studiul *Însemnări despre ținutul Cernăuților*, în "Ilrisovul", II, 1942, p.13-40, urmărește pe baza *Documentelor bucovinene* publicate de T. Bălan, în special organizarea administrativă și dregătorii ținutului Cernăuți, referirile la târg fiind destul de puține. O monografie a târgului a publicat și C. Loghin în 1936 dar informațiile privitoare la istoria veche a așezării sunt puține și nedocumentate. După război, de istoria timpurie a Cernăuților s-a ocupat C. C. Giurescu în *Târguri sau orașe și cetăți moldovene (sec. X-mijl. sec. XVI)*, București, 1967, fără a insista prea mult asupra subiectului, fapt explicabil într-o luptă de o asemenea anvergură.

Studiul de față tratează problemele legate de începuturile și evoluția așezării, de întinderea târgului și organizarea administrației, pentru ca în ultima parte să se refere la drumurile comerciale ce treceau prin târgul Cernăuți și la vama din oraș.

Începuturile și dezvoltarea târgului. Odată cu trecerea teritoriului Șepenițului în stăpânirea domnilor moldoveni și mai ales din timpul lui Alexandru cel Bun, regiunea este integrată organizării administrative a Moldovei. Prosperitatea pe care țara o cunoaște în timpul acestui domn se reflectă și în informația documentară referitoare la "țara Șepenițului". Bunele relații statomcitate între domnii Moldovei și regii poloni determină, pe de o parte, siguranța la hotarul nordic al țării, iar pe de alta, o intensă activitate comercială spre porturile de la Marea Neagră. În aceste condiții, vechile cetăți din regiunea Șepenițului își pierd importanța strategică; Hmelovul dispare până la jumătatea secolului al XV-lea iar Țețina spre sfârșitul lui. La adăpostul cetăților se nasc așezări civile care vor prelua funcția administrativă. Astfel, așezarea de la Șipinți se va substitui Hmelovului, iar Țețina va fi absorbită cu timpul de târgul Cernăuți. Acesta din urmă va deveni cea mai importantă așezare din zonă fiind și centrul administrativ al ținutului Cernăuți.

În "lista orașelor volohe"¹ este menționată și localitatea "Cern". Identificarea așezării a

¹ Al. Andronic, *Orașe moldovenești în secolul al XIV-lea, în lumina celor mai vechi izvoare rusești*, în "Romanoslavica", XI, București, 1965, p.216.

stârmit multe controverse, Gonța și Bezviconi considerând că este vorba de așezarea de la Muncel-Vaslui a boierului Duma Ciomâi². C.C.Giurescu presupune că ar fi vorba de târgul Cernăuți plecând de la premisele că lista cuprinde așezări însemnate, că numele este asemănător și că Cernăuți au fost un important punct vamal pe drumul Dunăre-Liov³. Același istoric consideră că așezarea ar fi fost întemeiată de un Cernă sau Cernea de la care a păstrat numele⁴. Nu putem accepta identificarea Cernu-lui cu Cernăuții care, atunci când a fost scrisă "lista orașelor volohe", nu avea importanța pe care avea să o capete mai târziu⁵. Localitatea Cem, trecută lângă Belgorod, nu poate fi decât Maurocastro⁶.

Prima mențiune documentară sigură a târgului Cernăuți o întâlnim în privilegiul comercial din 6 octombrie 1408⁷ prin care Alexandru cel Bun acordă negustorilor din Liov dreptul de a face comerț în Moldova, stabilindu-se și localitățile în care aceștia vor plăti taxele vamale. Alte informații din această vreme despre târgul Cernăuți lipsesc. Putem bănui că întinderea așezării nu era prea mare, asemenea și numărul locuitorilor. Știm însă că, la începuturile lui, târgul se întindea pe malul stâng al Prutului nu departe de cetatea Țețina. În jurul vadului de trece-re a râului, așezarea avea să prospere foarte curând. În prima jumătate a secolului al XV-lea târgul mai este amintit doar în privilegiul comercial acordat liovenilor de către Ștefan al II-lea⁸. Petru Aron va întări actele anterioare stabilind taxele vamale în diferite târguri printre care și Cernăuți⁹. În condiții similare apare așezarea la 1460¹⁰. Timp de trei decenii, târgul Cernăuți nu mai este menționat în documente. La 15 martie 1490, Ștefan cel Mare întărește Episcopiei de Rădăuți 50 de biserici dintre care 44 din ținutul Sucevei și 6 din ținutul Cernăuți. Cele șase biserici din ținutul Cernăuți, trei din Cuciur și una din Mihalcea sunt primite de episcopul Ioanichie al Rădăuților în schimbul a șase biserici din ținutul Sucevei date mănăstirii Putna¹¹. Deci, la 1490, Cernăuții aveau cel puțin două biserici cu câte un preot, dar era întrecut de Cuciurul (Măre) care avea trei biserici cu câte un preot. La 1704, Mihail Racoviță întărește Episcopiei de Rădăuți care "a ajuns la mare nevoie după războaie și nepăci", stăpânirea peste cele șase biserici din ținutul Cernăuți, între care și cele două din târg¹². Construite din lemn, ele s-au risipit cu timpul. Este posibil ca pe locul lor să se fi înălțat alte lăcașuri sfinte cum ar fi biserica cu hramul Sfânta Paraschiva și biserica Sfântul Nicolae. Prima, numită și "biserica vămescă", era amplasată pe "calea Liovului" nu departe de vama domnească. Cea de-a doua, situată în cel mai vechi cartier al Cernăuților, a fost ridicată, după tradiție, de Stroescu fost staroste de Cernăuți, pe la 1607¹³.

Anul 1497 este cunoscut îndeobște ca an al marii confruntări moldo-polone din Codrul Cosminului. Mai puțin cunoscut este rolul jucat de târgul Cernăuți în timpul acestor evenimente. După ce trece Nistrul pe la Mihălceni (în Galiția), Ioan Albert se îndreaptă cu oastea sa spre Coțmani și apoi spre Șipinți. Între timp, Ștefan "au tocmitu strajă și au trimis-o împotriva

² Gh. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor ruso-române*, București, 1962, p. 12.

³ Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene (sec. X-mijl. sec. XVI)*, 1967, p. 198-199.

⁴ Idem, *Istoria românilor*, vol. II, partea întâi, București, 1937, p. 409.

⁵ N. Jorga, *Istoria românilor în chipuri și icone*, Craiova, 1921, p. 235.

⁶ Cu atât mai puțin se poate pune semnul identității între Cem și Muscel-Vaslui.

⁷ V. Miron, M. Ceaușu, I. Caproșu, G. Irimescu, *Suceava. Documente*, vol. I, București, 1989, p. 85-89.

⁸ *Ibidem*, p. 91-95, nr. 8.

⁹ *Ibidem*, p. 109-115, nr. 18.

¹⁰ *Ibidem*, p. 119-125, nr. 21.

¹¹ DRH, A, *Moldova*, vol. III, p. 135-143, nr. 73 și 74.

¹² CDM, vol. V, p. 79-80, nr. 316.

¹³ S. Reli, *Călăuza monumentelor religioase istorice din Eparhia Bucovinei, Cernăuți*, 1937, p. 24.

leșilor ca să fie vadul Prutului la Cernăuți¹⁴. La trecerea râului, moldovenii iau șase prizonieri care sunt duși la Suceava. Trei sunt spânzurați duminică 27 august iar ceilalți sunt trimiși cu o solie moldovenească la Constantinopol¹⁵. Ștefan retrage straja de la Cernăuți în celatea Sucevei pregătindu-se pentru asediu. După dezastrul polonez din Codrul Cosminului restul oștirii polone se îndreaptă spre vadul de la Cernăuți. Trecerea Prutului s-a făcut la 29 octombrie cu multă greutate însă, râul primindu-și partea lui de morți. În aceeași zi vomicul Boldur distruge contingentul de călăreți mazovenii trimiși în ajutorul craiului încât "mare moarte și tăiere s-au făcut atunci în oastea leșească, în locul ce se cheamă Lănțăștii"¹⁶. O nouă confruntare are loc la Șipinți unde "pușini au scăpat din oastea ce era strânsă pe lângă craiul"¹⁷. La 1499 se stabilește pacea, printre semnatarii tratatului încheiat de Ștefan cel Mare și Ioan Albert aflându-se și Ion Grumaz, staroste de Cernăuți¹⁸.

În târgul Cernăuți se vor afla, la începutul lunii noiembrie 1503, membrii comisiei de arbitraj în problema Pocuției și tot aici Ștefan cel Mare îl va primi în audiență pe Firley, trimisul cardinalului Frideric, guvernator al Poloniei¹⁹.

Conflictul moldo-polon asupra stăpânirii Pocuției se perpetuează și în timpul lui Bogdan al III-lea. După ce în iunie 1509 armata moldovenească trecuse Nistrul, fără succes însă, în replică polonii pătrund în Moldova, în luna septembrie a aceluiași an, prădând țara până la Cotnari: "iară Camenișchii hatnanul văzând că nu au apucat pe Bogdan vodă la margine, au intrat fără veste în țară de au prădat Cernăuții, Dorohoiul, Botoșanii, Ștefăneștii"²⁰.

Târgul Cernăuți va fi și martorul confruntărilor moldo-polone din timpul lui Petru Rareș, în februarie 1533 fiind prădat și ars de poloni alături de alte așezări moldovenești, până la Botoșani²¹.

Pentru secolul al XVI-lea puține informații ne oferă atât documentele interne cât și cele externe, deși târgul cunoaște o dezvoltare continuă, așa cum o vor dovedi documentele secolului al XVII-lea. De la Ștefăniță voievod s-a păstrat copia unui act prin care domnul dăruia Episcopiei de Râdăuți o prisacă în hotarul târgului Cernăuți unde au fost albinele lui Grumază fost staroste²². Dania este întărită la 6 octombrie 1520 când, alături de Coțmani cu cătunele sale, este amintită și prisaca din hotarul târgului Cernăuți pe care domnul a dat-o Episcopiei de la Râdăuți pentru pomenirea mamei sale Stana. În document este făcut cunoscut și hotarul prisăcii din marginea Prutului²³.

Târgul este amintit și la 1558 iulie 27, când Sigismund îi reproșează lui Lăpușneanu că a abătut drumul public spre Sneatin și spre Cernăuți pricinuind daune negustorilor poloni și întreruperea comerțului lor. Îi cere să revină asupra deciziei și îl anunță că a convocat comisia mixtă la hotar pentru 29 septembrie²⁴.

La 6 septembrie 1600, Zamoyski, în confruntarea cu Mihai Viteazul, va trece Prutul pe

¹⁴ Gr.Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția P.P.Panaitescu, București, 1958, p.102.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p.105.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ I.Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p.417-441.

¹⁹ *Ibidem*, p.472-482.

²⁰ Gr.Ureche, *op.cit.*, p.130.

²¹ Hurmuzachi, S II₁, p.48.

²² CDM, vol.I, p.88, nr.304.

²³ DIR, A, Moldova, XVI-1, p.173-4, nr.154.

²⁴ I.Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele Poloniei. Secolul al XVI-lea*, București, 1979, p.195-6.

la Cernăuți și, prin Codrul Cosminului se va îndrepta spre Suceava²⁵. Incursiunea tătară-cazacă din anul 1650 va lovi, alături de Iași, Hotin, Dorohoi, Hârlău, Suceava și târgul Cernăuți²⁶. Cu acest prilej "au pierit și Murguleț Ștefan, la Cernăuți, pământean vestit între curte"²⁷.

Așezat mai aproape de graniță, târgul avea să suporte în deceniile următoare numeroase asemenea devastări din partea polonilor, cazacilor, tătarilor și turcilor. La Cernăuți s-au adunat, în decembrie 1656, cetele de munteni, moldoveni și cazaci pentru a sprijini expediția lui Rakoczy al II-lea în Polonia²⁸. Într-un raport al ambadorului Veneției, Francesco Michel, din 1675, se arată că, în drum spre Căminia, convoiul turcesc cu contribuția Moldovei este atacat de poloni. Bănuind că aceasta s-ar fi întâmplat cu consimțământul moldovenilor, turcii "ordonaseră devastarea și incendierea tuturor locurilor din jurul râului Prut, cu deosebire a orașelor Suceava și Cernăuți"²⁹.

Din toamna anului 1685 se redeschide conflictul turco-polon, ostilitățile desfășurându-se pe teritoriul Moldovei. Prima campanie a regelui Sobieski, condusă de Iablonowsky se sfârșește la vadul Prutului când, învinși, polonii se retrag spre Sneatin³⁰. În anul următor, Sobieski cu armata sa pătrunde în Moldova având de partea lui și sprijinul multor moldoveni care luptau ca joimiri: "așezat-au și-n ținutul Cernăuți în câteva locuri de-au făcut părcane, de au așezat oaste joimiri moldoveni și leși: în Vasileu, pe Nistru, drăgani; în Orășeni pe Zaharotchie cu leși; în Coțmani pe Dobravischie tij cu leși; în Bănila pe Turculeț cel Mare cu moldoveni, în târgu în Cernăuți pe Brănești; în Cuciur pe Turculeț cel Mic cu moldoveni. Și așa cuprinsese tot ținutul Cernăuți de-î tinea"³¹. La 21 iunie 1687, Turculeț cel Mare este numit "rolunistru" și stăroste de Cernăuți³². Și la 1691 Sobieski încearcă ocuparea Moldovei dar Antioh Cantemir rezistă și, datorită frigului, polonii sunt nevoiți să se retragă. Abia prin pacea de la Carlowitz Polonia restituie Moldovei întregul ei teritoriu.

Anii care vor urma însă, nu vor aduce cu ei nimic bun pentru târgul din nordul Moldovei. La permanentele expediții și lupte între turci, moldoveni, poloni, cazaci și ruși se va adăuga acum și obligația întreținerii suedezilor lui Carol al XII-lea, refugiați aici după eșecul de la Poltava. Începutul secolului al XVIII-lea anunța, prin evenimente petrecute și pe teritoriul târgului Cernăuți, vremuri nesigure pentru Moldova. După ce, la 1713, turcii s-au așezat în cetatea Hotinului, în anul următor au inclus raiaiei și o bună parte a ținutului Cernăuți. Abia la 1719 Mihail Racovița a izbutit să obțină restituirea satelor alipite raiaiei Hotinului. Necazurile însă, nu se vor slăși aici.

Întiderea târgului Cernăuți. În cursul secolului al XV-lea, târgul era destul de mic ca întindere și populație. Datorită faptului că era punct de vamă și reședință de ținut, el luase totuși aspectul târgurilor din acea perioadă. Apărut în jurul vadului de trecere a Prutului, Cernăuții se vor ridica la început pe malul stâng al râului, extinzându-se apoi și pe cel drept. În cursul secolului al XVI-lea când hărțuicile de graniță devin mai dese și Prutul își mută albia mai spre nord, târgul se mută definitiv în dreapta râului³³. Teritoriul de peste Prut va fi pierdut de către

²⁵ M. Costin, *Opere*, Ediția P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 52.

²⁶ *Ibidem*, p. 132.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, p. 176.

²⁹ *Suceava Documente*, p. 345-6, nr. 201.

³⁰ I. Nistor, *Logărele de la Lențești și Șerăuți și "campaniile bucovinene" ale regelui Sobieski*, în *Închinare lui Nicolae Iorga*, Cluj, 1931, p. 303.

³¹ I. Neculce, *Opere Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, Ediția G. Strempele, București, 1982, p. 328.

³² I. Nistor, *op. cit.*, p. 303.

³³ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1973, p. 81

cernăuțeni în împrejurări asupra cărora vom insista în continuare.

În timpul lui Ieremia Movilă, pe fânațele aparținând târgului Cernăuți au fost uciși doi poloni. Pentru a scăpa de dușegubină, târgoveții au declarat că acele fânețe nu sunt pe hotarul târgului ci pe acela al satelor Șirăuți și Rohozna. Ca urmare, poloniiucid trei oameni din Șirăuți și doi din Rohozna, iar fiul fostului staroste Cracalia este luat și închis la Cămenița. Tatăl său îl va răscumpăra cu 300 de taleri³⁴. Pentru aceasta, Ieremia Movilă a dat lui Gavrilaş fost staroste și lui Constantin Cracalia stăpânirea acestor fânețe. La 1619, șoltzul, pârgarii și târgoveții din Cernăuți se plâng domnului de feciorii lui Cracalia care le-au luat "o bucată din hotarul târgului și niște poieni ce sunt peste Prut împotriva târgului"³⁵. Domnul cere staroștilor să se facă "cum vor afla mai cu dreptul"³⁶. La 1627, Miron Bamovschi confirmă stăpânirea fânațelor de către Gavrilaş Mateiaș, acum părcălab de Hotin și Dimitrie Cracalia cel Bătrîn. Mai mult decât atât, Gavrilaş primește și un sat mic, Denisiuca și veniturile de pe fânațele din Jucica "căci acest sat mic a fost sub ascultarea orașului Cernăuți"³⁷. Moisa Movilă întărește și el ispisoacele de la Ieremia Movilă, Radu voievod și Miron Bamovschi³⁸. La 1632 Gavrilaş Mateiaș va cum-păra de la Lupul Prăjescul vistiernic și satul Jucica³⁹. Târgoveții reclamă însă în continuare aceste locuri, Denisiuca și fânațele. La judecată apar Isac, șoltzul din Cernăuți, Ionașco Ciuci, Pintelei, Ionașco Florescu, Alexa Părciu, Sârbu croitorul și "alți oameni buni și bătrâni", declarând că Denisiuca și fânațele țin de hotarul Cernăuților⁴⁰. Gavrilaş Mateiaș câștigă din nou. În timpul lui Vasile Lupu, la 1634, procesul se redeschide. Prin două documente emise la 13 octombrie, domnul întărește proprietățile lui Mateiaș, cerând lui Onciul, staroste de Cernăuți, să facă delimitarea hotarului Denisiucăi.⁴¹ În timpul lui Gheorghe Ștefan teritoriul în liti-giu trece, pentru puțină vreme, în stăpânirea cernăuțenilor. La 1653 iulie 18, domnul întărește însă lui lordachi, fost mare vistiernic, seliștea Denisiuca și poienile cu fân moștenite de la so-crul său Gavrilaş Mateiaș. Târgoveții sunt "dați rămași" și cu aceasta Cernăuții pierd definitiv pământurile de peste Prut⁴².

Deși nu s-a păstrat nici o hotarnică a târgului Cernăuți, din documentele pe care le avem putem surprinde, dacă nu întinderea așezării, cel puțin vecinii ei. Astfel, spre răsărit, hota-rul hotarul târgului se întindea și peste Horecea⁴³ unde, la începutul secolului al XVIII-lea, era o sihăstrie⁴⁴ transformată în schit prin străduința episcopului Antonie al Rădăuțului. Târgul se învecina cu Ostrița (mai târziu Chișcăuți) și cu Cozminul. Într-o hotarnică a Cozminului din 3 aprilie 1488 este amintită "baia Coziei", probabil o exploatare minieră⁴⁵ și de la baie "... la dru-mul mare ce vine de la Cernăuți"⁴⁶. La sud, târgul se învecina cu Mihalcea iar spre vest cu Mă-măieștii. Hotarnica din 1667 amintește de "șanțul din mijloc până unde se întinde hotarul Cer-năuților"⁴⁷. Tot spre vest, orașul se învecina și cu Lențeștii⁴⁸. La nord de târg se afla Jucica, sat

³⁴ T. Bălan, *Documente bucovinene*, vol. I, p. 172, nr. 81.

³⁵ *D'Ŕ*, XVII-IV, p. 308-9, nr. 380.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *DRH*, XIX, p. 228-9, nr. 175.

³⁸ *CDM*, Supliment I, p. 167, nr. 468.

³⁹ *DRH*, XXI, p. 31-2, nr. 34.

⁴⁰ *Ibidem*, XXII, p. 296-8, nr. 266.

⁴¹ *Ibidem*, XXII, p. 306-8, nr. 272 și 273.

⁴² *CDM*, S. I, p. 235-6, nr. 716.

⁴³ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. V, București, p. 415.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 408.

⁴⁵ Const. C. Giurescu, *Târguri sau orașe ...*, p. 183.

⁴⁶ *DRH*, III, p. 62-5, nr. 36.

⁴⁷ T. Bălan, *op. cit.*, vol. III, p. 35-7, nr. 26.

⁴⁸ I. Caproșu, *Documente moldovenești în arhive vieneze*, în "AJIAI", X, 1973, p. 403-4.

care a fost sub ascultarea Cemăușilor dar care, cum am văzut mai sus, a ajuns în proprietatea lui Gavrilaş Mateiaș.

Dregătorii târgului. Târgurile moldovenești erau proprietatea domnului, care avea aici reprezentanți pe vomici sau pe ureadnici. Cemăușii țineau de Țara de Sus sau de vomicul Țării de Sus⁴⁹, adică de la Iași până la Hotin și de la Cemăuși până la Suceava⁵⁰. Atribuțiile vornicului însă, atât în orașul de reședință (Doroboiul) cât și în celelate, erau exercitate de către locuitorul de vomic⁵¹. Conducerea târgului era practic realizată de un consiliu format dintr-un șoltuz (Schultheiss, prin filieră polonă szoltys), dregătorul principal și un număr (obișnuit 12) de pârğari (Bürger, forma săseacă Purger). Ei reprezentau târgul în relațiile cu domnul și cu dregătorii ce îl administrau, păzeau hotarul târgului și în caz de nevoie, se judecau pentru restabilirea lui. În seama lor cădea și administrarea orașului, hotărnicirea proprietăților particulare din cuprinsul acestuia și autentificarea tranzacțiilor dintre târgoveți. Puteau judeca pricinile dintre locuitorii târgului pronunțând doar pedepse fizice și pecuniare⁵². Delictele flagrante erau judecate de către reprezentanții domniei. La 1599 Onciul, șoltuzul din Cemăuși, împreună cu cei 12 pârğari care nu sunt numiți, semnează un act de vânzare și, pentru credință, atarnă pecetea orașului⁵³. La 1602 apare ca martor Eremia șoltuz cu 12 pârğari⁵⁴. În 1610 șoltuz al Cernăușului este Dobruș⁵⁵. Fără să fie numit ca atare, șoltuz este, la 1625, Ionașco⁵⁶. Repetatele judecăți pentru seliștea Denisiuca din hotarul târgului intrată în stăpânirea lui Gavrilaş Mateiaș (vezi mai sus), aduc în fața instanței, la 1630⁵⁷ și 1631⁵⁸, pe șoltuzul Isac și alți târgoveți. Înaintea lui Isac, tot la 1630, apar, ca martori într-un zapis de vânzare, Constantin biv șoltuz, Chiriac șoltuz, Vasile Slubaico, probabil primul pârğar și pârğari Ion Bodnar, Gavril Hromi, Ștefan Pintilei, Dumitru fiul lui Pintilei și fratele său Gligoraș, Simion Rugină, Ștefan Veliha⁵⁹. Alexa Pârciu este șoltuz la 1642⁶⁰ iar la jumătatea secolului al XVII-lea apare în documente ca șoltuz Ion Robulețco⁶¹. La 1662 semnează ca martor Grigore șoltuz⁶². Înainte de 1683 fusese șoltuz Arsenie Cozma iar din acest an apare Ion Miculețco⁶³. Abia la 1718 mai apar într-un act de vânzare șoltuzul și pârğarii Popa Ioan, Pavel Popa, Pavel șoltuz, Simion Smoc, Simion fiul Călugărului, Gheorghe biv șoltuz, Ion, generele căpitanului Constantin Hrom⁶⁴. Frecvent apar în documente "oameni buni și bătrâni"⁶⁵ care erau consultați în probleme ce priveau, în special, teritoriul orașului. Peste atribuțiile șoltuzului și pârğarilor se suprapunea autoritatea starostelui de Cemăuși, care rezida în acest oraș. Actele erau scrise de șoltuz sau de un secretar⁶⁶. Uneori apare și pecetea târgului ce reprezenta, probabil o vită, cu inscripția

6

⁴⁹ M. Costin, *op. cit.*, p. 216.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, București, 1971, p. 367.

⁵² Const. C. Giurescu, *Istoria romanilor*, vol. II, partea a 2-a, p. 456.

⁵³ T. Bălan, *op. cit.*, I, p. 128, nr. 52.

⁵⁴ T. Codrescu, *Uricariul*, vol. XXIII, p. 39-40.

⁵⁵ T. Bălan, *op. cit.*, II, p. 70-71, nr. 24.

⁵⁶ *Ibidem*, II, p. 193-4, nr. 96.

⁵⁷ CDM, S.I, p. 167, nr. 469.

⁵⁸ T. Bălan, *op. cit.*, II, p. 100, nr. 42.

⁵⁹ *Ibidem*, IV, p. 91, nr. 64.

⁶⁰ N. Iorga, *St. și doc.*, V, p. 399.

⁶¹ *Ibidem*, V, p. 120.

⁶² C. Andreescu, *Însemnări despre ținutul Cernăușilor*, în "Hrisovul", II, București, 1942, p. 40.

⁶³ N. Iorga, *St. și doc.*, V, p. 71.

⁶⁴ *Ibidem*, V, p. 408.

⁶⁵ T. Bălan, *op. cit.*, II, p. 70, nr. 24.

⁶⁶ N. Iorga, *St. și doc.*, V, p. 71.

"Târgul Cernăuți" în slavă⁶⁷. Ea se punea sau se atârna pe actele scrise și încheiate înaintea șoltuzului și consilierilor săi.

Vama de la Cernăuți. Constituirea drumurilor comerciale a făcut din Cernăuți un important punct de vamă în rețeaua comerțului moldovenesc. De altfel, nașterea și înflorirea târgului este strâns legată de noțiunea de vamă, chiar prima mențiune a Cernăuților fiind făcută în acest context⁶⁸. Cea mai mare parte a drumurilor comerciale din Polonia spre Dunăre, Țara Românească sau Transilvania avea ca punct obligatoriu de trecere târgul Cernăuți. Iorga observa existența a trei drumuri comerciale din Polonia către Marea Neagră, unul venind de la Liiov spre Țețina "unde îndată se alcătuiește târgul Cernăuți", spre Siret și Suceava⁶⁹. Drumul moldovenesc, înspre Siret și Prut, venea din Camenița și Sneatin, trecea prin vadurile de la Cernăuți unde era și pod "umbilător" peste Prut și pe la Storojineț, Mihalcea, Vicov, Rădăuți, pe cursul Sucevei, ajungea în târg la Suceava⁷⁰. De la Cernăuți era și un drum care, prin Boian, Herța, Ibănești ajungea la Dorohoi⁷¹. Un alt drum de la Cernăuți mergea pe valea Derehluului pe la Cuciurul Mare, Stârcea, Hliboca, Bahrinești, având ca punct terminus Suceava. Era drumul numit "drumul Cernăuților" sau "drumul lăncului vodă"⁷². Un important drum era cel al Liiovului care, de la Cracovia prin Liiov trecea Nistrul prin vadul Mihălțeni, în Galiția, spre Sneatin și apoi pe Prut mergea la Orășeni, Șipinți, unde era punct de vamă, Lujeni, Mămăiești, Lențești până la Cernăuți⁷³. Era numit și "marele drum al Sneatinului"⁷⁴ sau "drumul cel mare ce merge la Sneatin"⁷⁵. Nistrul se putea trece pe la Colodrubca și Mitcău și, prin Onuț și Cernăuța se ajungea la Cernăuți. Lângă Onuț, la Samușin, a fost și pod umbilător pentru trecerea Nistrului⁷⁶.

Taxele vamale de import, export și tranzit plătite de negustorii străini sunt, până la jumătatea secolului al XVI-lea, principala sursă de venituri a țării⁷⁷. Alături de Suceava, care avea și drept de depozit, vămile de margine s-au bucurat de o atenție deosebită din partea domnilor moldoveni. Între acestea, cele pentru Polonia de la Cernăuți și Hotin, au avut, cel puțin în secolul al XV-lea, un regim preferențial. Până la Alexandru cel Bun erau aplicate în târgurile și vadurile Moldovei patru sisteme vamale deosebite după regiune⁷⁸. Alexandru cel Bun le desființează instituind un sistem vamal unic. După sistemul tătăresc, vama era percepută pe cap de vită sau povară dar și pe valoarea curentă a mărfii în locurile de vânzare⁷⁹. Primul document în care se vorbește despre organizarea vamală a Moldovei este tratatul comercial încheiat de Alexandru cel Bun cu liovenii⁸⁰. Centrele vamale sunt împărțite, după localitățile în care urma să se perceapă vama, în vămi de hotar, vămi de strajă, vămi de vad, vămi mari, mici și vămi locale⁸¹. Taxele diferă nu numai de la marfă la marfă ci și în funcție de calea comercială pe care tre-

⁶⁷ D. Ciurea, *Sigiliile medievale ale orașelor din Moldova*, în "SCSI". IV (1956), fasc. 2, p. 5-6.

⁶⁸ *Suceava. Documente*, p. 85-89, nr. 6.

⁶⁹ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, *Epoca veche*, ed. a II-a, București, 1925, p. 79.

⁷⁰ Emil Diaconescu, *Vechi drumuri moldovenești*, Iași, 1939, p. 24 și urm.; Al. Gonța, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII-XVII*, Ediția I. Caproșu, București, 1989, p. 28-30; E. Emandi, M. Ceaușu, *Să nu dărați, dacă nu știi să zidești*, Rădăuți-Iași, 1991, p. 34.

⁷¹ Al. Gonța, *op.cit.*, p. 29.

⁷² T. Bălan, *op.cit.*, II, p. 65.

⁷³ E. Diaconescu, *op.cit.*, p. 24.

⁷⁴ T. Bălan, *Cetatea Hmielov, Cernăuți*, 1927, p. 23.

⁷⁵ Idem, *Doc. buc.*, III, p. 34.

⁷⁶ E. Diaconescu, *op.cit.*, p. 26.

⁷⁷ Al. Gonța, *op.cit.*, p. 65.

⁷⁸ N. Iorga, *Istoria comerțului...*, p. 85.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 86.

⁸⁰ *Suceava. Documente*, p. 85-89, nr. 6.

⁸¹ Al. Gonța, *op.cit.*, p. 66.

ceau negustorii. Cea mai avantajoasă cale, după taxele percepute pe mărfuri, era cea care ducea în Polonia fie pe la Cernăuți, fie pe la Hotin⁸². Scopul tratatului de la 1408 era deci acela de a se realiza intensificarea comerțului moldovean cu Polonia și în special cu Liovenii⁸³.

La Cernăuți tariful vamal era următorul: "... la descărcare în Suceava, de fiecare cal câte șase groși, iar în Siret de fiecare cal câte doi groși și în Cernăuți câte doi groși ...Iar în Cernăuți vama pentru un car nemțesc este de patru groși iar pentru un car armenesc șase groși, pentru o vită un gros, pentru zece porci un gros, pentru zece oi un gros, iar pentru un cal sau iapă câte doi groși, iar la trecători și pentru carele nemțești încărcate și pentru cele armeneste câte patru groși. Aceasta e vama Cernăuților. Iar în Cernăuți, carele să nu se scuture, ci neguțatorul să-și dea cuvântul său că nu are în carul lui marfă oprită: jderi, argint, ceară și cai buni de țară..."⁸⁴. Liovenii care luau pește de la Brăila, plăteau la Cernăuți numai vama pentru car⁸⁵.

Privilegiul dat de Alexandru cel Bun este înțeles la 18 martie 1434⁸⁶ de Ștefan al II-lea, fără nici o schimbare. Petru Aron repetă la 15 ianuarie 1456⁸⁷ privilegiile date de înaintașii săi, fără să specifice localitățile și vămile ce trebuiesc plătite. Hrisovul din 29 iunie 1456⁸⁸ prezintă unele modificări față de taxele precedente datorate probabil perfecționării mijloacelor de trecere a Prutului spre Polonia: "iar la trecători, fie pentru carele nemțești fie pentru cele armeneste câte patru groși dar numai când vor trece pe poduri umblătoare; iar când apa va fi înghețată sau când vor trece prin vad, atunci să nu dea nici un gros la trecătoare"⁸⁹. Textul este identic și în privilegiul acordat negustorilor din Liov de către Ștefan cel Mare, la 3 iulie 1460⁹⁰.

Așadar, la Cernăuți tariful vamal era mai complicat decât în alte părți. Unele produse erau supuse taxelor vamale într-un mod identic cu cele de la Siret. Altele, în special mărfurile de tranzit, erau taxate cu o sumă globală pentru car. Atunci când era cazul, se percepea o taxă de trecere a Prutului. Prin urmare, Cernăuții aveau o vamă de oraș, dar și una de vad.

Vămile erau încasate de dregători specializați - vameși. Conducerea și dreptul de control al serviciului vamal aparțineau însă starostelui de Cernăuți⁹¹. El era ajutat de marele căpitan de Coțmani și de Cernăuți care asigurau paza hotarului, de călărăși, vameși, grămăticii de vamă⁹². Toți aceștia erau retribuiți în funcție de veniturile încasate de vamă. Și bănuim că acestea erau destul de consistente din moment ce, la 1662, se putea vorbi de "o curte a vameșilor", o construcție probabil impunătoare pentru acea vreme⁹³. Deși personaje importante, vameșii apar foarte rar în documente. La 1602 e pomenit Ilie, fost vameș de Cucui⁹⁴. Condrea, vameșul de Cernăuți la 1610⁹⁵, va ajunge mai târziu mare vameș la Suceava⁹⁶.

Târgul Cernăuți a apărut și s-a dezvoltat în jurul vadului de trecere a Prutului, la început

⁸² *Ibidem*, p.67.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Suceava Documente*, p.88.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Ibidem*, p.91-95, nr.8.

⁸⁷ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol.II, Iași, 1932, p.777-8.

⁸⁸ *Suceava Documente*, p.109-115, nr.18.

⁸⁹ *Ibidem*, p.114.

⁹⁰ *Ibidem*, p.119-125, nr.21.

⁹¹ C. Andreescu, *op.cit.*, p.18.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ *Ibidem*, p.40. Document prin care Gavril, feciorul Priscorniiți din târgul Cernăuți, vinde un loc de casă "care l-au avut lângă curtea vameșilor".

⁹⁴ T. Bălan, *Doc. buc.*, II, p.57-8, nr.17.

⁹⁵ *Uricariul*, XIX, p.7.

⁹⁶ T. Bălan, *Doc. buc.*, p.190-191, nr.92.

pe malul stâng, iar din secolul al XVI-lea, datorită condițiilor naturale dar și hărțuielilor de la graniță se va muta definitiv în partea dreaptă a râului. Fiind așezat la intersecția principalelor drumuri comerciale care străbăteau Moldova din Polonia spre Dunăre, Țara Românească și Transilvania, târgul va deveni un punct obligatoriu de trecere în rețeaua comerțului moldovenesc. Existența vâmlor de vad și de oraș, care se bucurau de o atenție specială din partea domniei, vor face ca așezarea să prospere devenind una dintre cele mai importante din zonă, reședința ținutului cu același nume și scaun al starostelui de Cernăuți. Din secolul al XVII-lea, datorită situației interne a Moldovei dar și devastărilor pricinuite de poloni, turci, tătari, cazaci și ruși, târgul își va pierde din importanța pe care o cunoscuse altădată.

